

Mladen Veža: Iz životopisa

Autor Administrator

Hrvatskog

slikara Mladena Veže nema višeg. Preminuo je 18. veljače u obiteljskom domu, u ulici Breškenskoga 10 u Zagrebu, u 95. godini života. Otimeo je, u "svemiru", kako je sam govorio, u nebo, ali njegovo djelo, njegove slike, sjeveranje na dobrog èovjeka, velikog umjetnika, živjet æe i dalje...

Imao sam

sreæeu upoznati ga, uæi u njegov atelje, njegovu kuæu, upoznati njegovu Mirjanu, nakon èijeg je odlaska ostao neutještan, njegovu Mirnu, koju je obožavao, njegove prijatelje Ivana Kuščeranu, Zlatku Crnkoviæu, Marijanu Buškarinu, vidjeti uživo što je to radost sureta i prijateljstvo koje traje do konca života. Nakon takvih susreta i razgovora, vraæala bi mi se poljuljana vjera u èovjeka, u prijateljstvo, smisao postojanja i traganja za estetskim i u konaèenu pobjedu dobra nad zlim... Olièenje dobrote, plementitosti, produhovljenosti..., osobina kojh kao da se naše vrijeme kloni. Odakle to? Iz gena slaganih u ambijentu gdje se ljube luti krščan; Biokova i najljepše more na svijetu, u mitskom Bristu, amalgamiranih i "urođenih"; u tisuæljetnu povjesnu baštinu Zagreba? Slijedi Vežina prièa. A.B.

Iz monografije: Mladen Veža život i djelo, Stanko
Špoljariæ, Zagreb, Galerija Mona Liza, Životopis: Marija Gelo

”Djetinjstvo mi je bilo sretno, imao sam društvo za igranje, kuæa je bila puna djece, samo što smo mi ipak bili težaèka djeca, roditelji su morali svaki dan raditi, mi smo pomagali od malih nogu. Pješaèili smo preko Biokova najmanje èetiri sata do komadiæa zemlje na koji æe se posaditi krumpir ili nešto slièeno. Ustajali smo u èetiri sata ujutro, išlo se još po mraku dva sata do vrha Biokova kada je svitalo i još dva sata u polje do našega komadiæa zemlje. Bilo je i teško i lijepo. Taj predio razlièit je od primorskog dijela gdje su masline i vinogradi. Zabiokovlje je hrastova šuma, kamenjar i ti dolèiæi, mali vrtovi razbacani na nekoliko sati boda jedan od drugoga. ”

Rodio se Veža 7.
veljaæe 1916. godine u Bristu, od oca Ante iz Brista i majke Ivke Kosoviæ iz Zaostroga, kao èetvrto od trinaestero djece. Najstarija sestra zvala se Milka, zatim su se rodili Milan, Tomislav i naš buduæi slikar Mladen, kojeg su zvali Mladen, sestra Marija te braæa Branko, Velimir, Zvonimir i Vjekoslav, i na kraju najmlaðe sestre Lujða i Raina. Velimir i Zvonimir umrli su kao mali, a Rajna nekoliko sati nakon poroda.

”Tada se nije znalo od èega se umiralo. Nije bilo novca de se plati lijeèenika ili bolnicu.”

Danas još živi sestra Lujða u Bristu i brat Branko. Mladen je jedini umjetnik u obitelji.

O svojim roditeljima Veža prièa:

„Mama je bila dobroæudna, sva njena djeca, moja braæea, dobivala su jednaku paænu. Otac je takoðer bio dobar. Buduæi da su bili težaci, uvijek su bili umorni i izvan kuæe, a brigu o nama vodila je tatina neudata sestra, moja teta Matija. Sada kad razmislim, o ocu pogotovo, nemam rijeèi koja bi oznaæila moj odnos, mišijenje o mom vlastitom ocu. Ne sjeæam se da me ikad poljubio, pogladio, to kod nas nije bio ni obiæaj. Ta vrsta sentimenta nije postojala. Naš medusobni odnos netko bi mogao nazvati spartanskim, no taj odnos bio je jako prisian, a za stranca èadan, nerazumljiv. U tom odnosu osjeæao sam ljubav svoga oca koji me nikad nije pomilovao, ali u njegovim oèima, u njegovom ponašanju, odlukama, ja sam osjeæao da je u njemu postojala ljubav prema meni, svom djetetu, ništa manja nego ona koju roditelji kroz majsentimentalnije fizièko pokazivanje pružaju svojoj djeci u današnjem okruženje.

Èesto u posljednje vrijeme sjedim pred televizijom - govori se o siromaštvu nekih ljudi. Sjetim se svoga djetinjstva i vidim koliko su ovi današnji bogati prema onom što smo mi bili. Mi nikada nismo govorili o tome da smo siromašni. To nije postojalo. Kad bi naišli prosjaci, a nailazili su èesto, moja mater je svakome udijelila makar nešto. Uvijek bi govorila da prosjaku treba dati jer mora da mu je teško kad prosi. A èesto bi prosjakinja pred vratima u torbi imala više nego moja mater.

Taj naš davnašnji život bio je èesto muèan, ali u nekakvoj moralnoj prizmi ja i danas ne bih bio protiv takvog svog djetinjstva. Tu je vjerojatno u meni rastao i neki inat, neka životna izdržljivost tako da ja kasnije nikada, baš nikada, nisam sam rekao da mi se nešto ne isplati raditi. Radio sam èesto u životu i stvari za koje sam unaprijed znao da æe mi biti slabo plaæene, ali ih nisam odbijao. To sam nauèeo u tom svom vrlo oskudnom djetinjstvu.

Otac nas trinaestero teško je radio da prehrani svoju obitelj. Moram reæi da na zemljišnoj imovini nismo oskudjevali. Imali smo prilièeno maslinu, vinograda, ali on je to jedini održavao, onako neishranjen.

Moji su roditelji bili kršæanski nastrojeni. Majka je, nažalost, bila nepismena. U porodu je njena majka umrla, pa se otac oženio, dobio djecu, a moja majka maæehu koja ju je tjerala na pašu ovaca, a ne u školu. Svoju je djecu svu školovala, dvojica su èak završila i fakultete, a moju je majku ostavila nepismenu. Ja nisam primijetio da je ona nepismena, jedino što bi znala reæi: „Sine, ja ti to ne znam proèitati“, te bi uvijek spomenula svoju maæehu (ja sam je zvao baba Manda), i rekla: „Meni baba Manda nije dala u školu. Ni tata ni mama nisu nam nikada držali moralne prodike, ali smo taj moralni dio uvijek imali nekako prirodno ugraden u sebi i tako smo se ponašali.

Znao sam sresti na putu našu susjedu koju bih, makar je sreo u istom danu i deset puta, uvijek pozdravio s „Hvaljen Isus i Marija“, a ona bi mi odvrnula „Uvijek hvaljen“. Ispod pregaæe bi ponekad (džep je bio s unutarnje strane) izvadila jednu suhu smokvu i dala mije. Bio sam sretan tada kao da sam

dobio ne znam kakvo blago. Moje osobno blago u djetinjstvu bio je jedan preklopni nožiæ (ne znam kako sam do njega došao) koji je imao držak u obliku ribe. Rezbario bih njime svakoga dana figurice od maslinove žile koja je jako podatna. Jednom sam lovio s nekog brodiæa ribu i kad sam rezao meku, taj mijenjao u dubinu mora. Bilo je preduboko, nisam ga mogao izroniti iako sam pokušavao danima. Godinama sam, nesretan, dolazio na to mjesto u nadi da æu ga ugledati.

Od ranoga
djetinjstva Veža je volio crtati, rezbariti ... :

"U najranijoj mladosti slušao sam puno prièa o vilama, vješticama i vukodlacima. Najviše me zanimao Kaèiæev „Razgovor ugodni“. Poslije sam i ja pošao u školu i nauèio èitati i pisati. Mi 'dica' iz Brista veæ kad se rodimo znamo za Zrinskog, Kastriotiæa, Marka i sve Kaèiæeve junake i sva naša narodna junaštva. Na paši smo se igrali tih junaka. Gledali smo slike i crteže o njima, pa mi se èini da su me te „pisme“, slike i prièe o „višæocama“ i vilama nekako dražile i oblikovale me još kao petogodišnjeg djejaka. Poèevši crtati, crtao sam kao i druga djeca. Èovjeka

sam crtao od „štapiæe“, a glavu kao obièenu kružnicu. Èitajuæi Kaèiæa, pasao sam i rastao, te sam poèeo sve više crtati: prste, oèi, uši, ... Zatim je poèelo precrtavanje iz puèkoškolskih èitanki i kalendara „Danica“; crtao sam razne svece, biskupe i junake. U crkvi sam vidio nekoliko kipova svetaca, pa sam i ja poèeo „diljati kipiæe“ iz maslinove žile. Tako sam išao u školu, rezbario, crtao, rastao i pasao. Jednoga sam dana, sa 11 godina, u školi nacrtao Miloša na konju, u galopu, sa svim konjskim ukrasima. Sva škola zajedno s uèiteljem divila se tome. Poslije sam izrezao iz maslinove žile „pravog èovika“. Ljudi su govorili: „Ka živ“! Uèitelj Petar Prlenda pokazao je te stvari Stipi Banoviæu, ondašnjem prefektu Državne obrtne škole u Zagrebu, koji je nakon što su mu Mirko Raèki, Ljubo Babiæ i Tomislav Krizman s kojima je prijateljevao, potvrdili moju talentiranost, ishodio da me prime u tu školu. Bilo je to godine 1928. Imao sam nepunih 12 godina. Ni sam nisam znao èega bih se prihvatio - kiparstva ili slikarstva. Banoviæ mi je onda rekao: „Ti si nejaèak, tko æe tebi dizati ono veliko teško kamenje. I upisao me na slikarski odio!"

I tako Veža nakon završene šestogodišnje škole u Bristu putuje u Zagreb u renomiranu Državnu obrtnu školu. Na pitanje kako je doživio to odvajanje od obitelji, da li je veæ tada ta želja za znanjem, slikanjem bila jako velika, Veža odgovara:

"Ništa ja nisam znao, nisam imao nikakvo iskustvo, išao sam u potpuno strani svijet, sredinu, sve mi je bilo nepoznato. Putovao sam željeznicom, to je bio teretni vlak koji je imao vagon - dva za putnike, bez struje, putovao sam do Zagreba kroz mraèeni tunel, s puno straba. Svoj prvi susret sa Zagrebom Veža ovako opisuje:

"Putovanje je organizirano „primopredajama“. U Splitu preuzela me Neda Diana. Smjestila me u vlak za Zagreb, u vagon treæeg razreda, s naputkom: „Kad vidiš puno svjetla izaði, to ti je Zagreb!“ U trinaest sati vagon strahovito tresne, zaškripi i krene u Zagreb. U vagonu sam sam samcat. Željeznicu do tada nisam ni ðuo niti video. Obuzima me strah; „propast svijeta“; Ušao neki èovjek. Probušio putnu kartu i ode. Ja u plaè. Uništio mi kartu. Nadolazi sutan, pa crni mrak. Vagon bez osvjetljenja. Mrak u vagonu, mrak izvan vagona. Nakon dugog jada - vagon se rasvjetli i stade! Izvuèem kofer, veæi i teži od mene. Stigoh u Zagreb! Ode vlak! Dvije - tri visoke svjetiljke poluobasjavaju jedinu zgradu! Puno svjetla prema uljenjaèi uz koju sam rastao dvanaest godina! Nigdje žive duše. Bio je to Ogulin! Moj „prvi Zagreb“! Malen je ovo prostor za opis onoga tadašnjeg velikog osjeæaja izgubljenosti.

Kratko: sljedeæim vlakom, oko pola noæi, doputovao sam u „pravi“ Zagreb! U pola noæi - dan! Toliko svjetla! Ogromne bajkovite kuæe. U svaku, stao bi „cijeli Brist“!

Tada sam doživio Zagreb za sva vremena snagom plodonosna šoka. U Zagreb je 1928. godine u meni doputovao slikom i dušom - i moj rodni Brist. Srodili se i ostali. U Zagreb sam uroðen ili ugraðen osjeæajem dubokog ponosa i zadovoljstva. Jednostavnije: Zagreb mi je s velikim slovom: Sve! Zato volim Zagreb!"

Na Obrtnoj školi, koja je trajala èetiri godine predavali su mu vrhunski profesori: Marijan Trepše, Marko Rašica, Milenko Gjuriæ, Hinko Juhn... Na toj školi završio je smjer dekorativnog slikarstva. Prve dvije godine stanuje u internatu Obrtne škole, a druge dvije u Istarskom internatu na Gornjem gradu.

1932., prestavši biti ðakom, dolazi teško razdoblje za još vrlo mladog Vežu. Morao je napustiti internat i tako se doslovce našao na ulici. Bez sredstava za život, morao se vratiti u rodni Brist. Toga ljeta prije upisa na Akademiju Veža se sjeæa sa sjetom:

„Nakon svršene Obrtne škole ostao sam na ulici. Morao sam kuæi. Bili su to teški dani. Moj otac dosta je bolovao pred kraj života. Nije ležao, još je tu i tamo radio, a mater (nismo govorili mama ili majka) èesto mi je govorila: daj naslikaj æaæeu. Moja mama koja je bila seljanka, neuka, mislila je da sam ja veæ tada, sa završenom srednjom školom, slikar. Fotoaparat nismo imali, a niti novaca za fotografa. Uvijek sam joj odgovarao da nemam boja, a što je bila istina.

Te 1932. ljeto je dugo trajalo; kraj rujna, a ja jošcaron; uvijek u Bristu. I tog mi je ljeta mater nekoliko puta govorila: "Daj naslikaj æaæeu." Toga dana kupao sam se sa školskim kolegama, a mater je došcaron;la na jedno užvišcaron;enje u selu odakle je znala da æe me moæi vidjeti. Bio sam prilièno daleko, a ona je na sav glas vikala: "Mladane, ajde æaæeu naslikaj!" Taj moment se mene tako dojmio kao nikada do tada. Iziscaron;ao sam iz mora, obukao se i došcaron;ao doma. Æaæea je ležao na krevetu, bilo je dosta vruæe. Imao sam jedan komad kartona, nešcaron;to zidne boje i skuhao tutkalo. Miješcaron;ao sam na novinskom papiru mrvice boje i tutkalo te slikao æaæeu. Karton je bio velik, odredio sam format, a ostalo æu izrezati. Ja sam slikao, æaæea je šcaron;utio; bili smo sami u kuæi. Oca sam malo podigao na krevetu i crtao ga iz profila. Kad sam završcaron;io crtanje i pokazao mu, rekao je: "Ka živ." Izašcaron;ao sam pred kuæu da odrežem višcaron;ak kartona. Prošcaron;lo je možda petnaestak minuta kad se iznutra zaèuo materin plaæ. Æaæea je umro."

Na Vežin povratak Zagrebu utjecala je jedna sretna sluèajnost:

"Bio je jedan mladiæ iz Brista, Aleksandar Diana, koji je sa sedamnaest godina netragom nestao. Uvukao se kao slijepi putnik za brod za San Francisco. Nakon trideset godina pojавio se iznenada u Bristu- sada multimilijunašcaron;. Sreo me toga ljeta 1932. i upitao: "Eujem da si slikar, hoæešcaron; li mene naslikat? Ali ja nemam živaca da ti sidim, nego po fotografiji." Dao mi je novac za prave boje, koje su mi donijeli iz Splita od Galiæa. Napravio sam mu portret, kako mu se dopao. Portretirao sam i njegovu ženu. Dao mi je za dva portreta 200 dinara. Za mene je to bilo bogatstvo. Kolebao sam se šcaron;to da kupim - pšcaron;enicu, tj. kruh za obitelj, ili da odem u Zagreb.

Odluèio sam se za Zagreb, a da to onda nisam uèinio ne bih bio tu gdje jesam. Materi sam zapravo dobranjerno slagao da sam dobio poziv iz Zagreba gdje me èeka posao. Mater mi je povjerovala i tako sam oputovao u Zagreb. Putna karta stajala je 93 dinara. Ostalo mije jošcaron; 107 dinara. S tim sam morao živjeti i spavati. Obišcaron;ao sam sve zagrebaèke lièilaèke i soboslikarske radnje da bih se zaposlio, no bio sam premlad, nisu vjerovali da ja išcaron;ta znam iako sam im pokazivao svjedodžbe. Smio sam potrošcaron;iti samo dva ili tri dinara dnevno, spavao sam po vinogradima, prebranjivao se po mljeènim restoranima gdje se mogla dobiti šcaron;alica mlijeka i komad kruha za dva dinara. To su bili ti moji tužni dani te moje 1932. godine.

Jednoga dana susreo sam se sa književnikom Viktorom Živiæem, kojega sam otprije poznavao. On mi je pronalazio neke poslove da preživim do upisa na Akademiju i takoðer mi je našcaron;ao smješcaron;taj u obitelji doktora Vladka Maèeka, èime mi je uèinio životnu uslugu.

Kuæa u Deželiæevoj ulici bila je u vlasnišcaron;tvu dvojice braæe - na prvom katu bio je stan doktora Maèeka, na drugom katu živjela je udovica pokojnog Maèekova brata, a sustanar i ja dijelili smo prizemlje."

1933., s nepunih sedamnaest godina, Veža se upisuje na Akademiju. Bira Beciæevu slikarsku klasu, zbog potpune slobode koju je Beciæ dopuštio u radu.

O svojim studentskim danima Veža rado govori:

„Na Akademiji se vježbaju samo temelji kao moguæea izvorišta individualnog razvoja. Imao sam radni prostor. Organizirano vrijeme rada. Plaæene modele. Plaæene, od mene iškusnije uèitelje. Sve zajedno - znaèi mnogo. Zalaganje, ambicija, disciplina rada - ovisili su o meni. Radna je disciplina kod studenata svih semestara bez ièijih zahtjeva bila maksimalna.

Rado se sjeæam svih profesora. Odreda, to su velika imena naše likovne povijesti: Meštroviæ, Frangeš, Kršiniæ, Kerdiæ, Beciæ, Babiæ, Krizman, Šenoa, Vanka, Mujadžiæ, Kljakoviæ. Doista reprezentacija svoga vremena i cjelovite brvatske likovne baštine. Za nas studente imena visokog strahopoštovanja, u najboljem smislu te rijeèi. U tom okruženju osjeæao sam se povlaštenim sretnikom. Zanosno sam doživljavao i prostore zgrade. Nosio me dojam uronjenosti u nadnaravno zraæeæu atmosferu. Sve je plodilo radnom voljom, disciplinom i ponosom. Bili smo dobro krušno tijesto. Duhovne spužve! I èini mi se da nismo postali epigoni svojih uèitelja.

Opredijelio sam se dosta rano za vehementno slikarstvo Vladimira Beciæa. Postojale su još dvije specijalke: škola Ljube Babiæa i škola Marina Tartaglie. Ja sam èesto posjeæivao Modernu galeriju i oèaravao se minhenskom trojkom Beciæ, Raèiæ, Kraljeviæ. A Beciæ je prisutan na Akademiji! Moja odluka bila je nedvojbena. Ali ...

Diplomirao sam, istièem s ponosom, slikarstvo u gkoli Vladimira Beciæa. ...Beciæ mi je na èetvrtoj godini poklonio šest platna. Došao je kod mene i èudio se kako sam naslikao samo jednu sliku. Pita: „Pa gdje su Vam ostale?“ Rekao sam mu da su sve ispod ove zadnje naslikane. Stao je.. „Pa zar ste tako siromašan?“ Zaprijetio mi je da više niti jednu sliku ne smijem pokriti i odmah mi poslao šest platna. Nažalost, sve slike iz vremena moga studija su nestale, nisu ni potpisane, za neke mi je jako žao.

Èelna liènost Akademije bio je Meštroviæ. Malo vidljiv na Akademiji, a veliki autoritet. Uži krug oko Meštroviæa bio je poznat svakom prolazniku llicom ispred ugledne kavane „Meduliæ“. Sastajao se, u veæem ili

manjem broju, svakodnevno. Oko podneva veliki dugaèki stol bio je smješten suèelice pogledu prolaznika. Prije okupljanja i poslije razlaza legendarni stol uvijek je bio prazan. U vrijeme studija boravio sam u obližnjoj Deželiæevoj ulici br. 9, u kuæi obitelji dr. Vladka Maèeka. Svakodnevni put na Akademiju ili kuæi vodio je pokraj kavane te sam znaèajna imena temeljito zapamtilo: Jozu Kljakoviæ, Vladimir Beciæ, Robert Frangeš; Fran Kršiniæ, Gjuro Szabo (direktor Muzeja grada Zagreba), dr. Branko Šenoa, Tomislav Krizman, prof. Ivo Šrepel (ravnatelj Moderne galerije), dr. Milan Èurèin, Franjo Dugan St., Fran Lhotka, Rudolf Matz. Plus Meštroviæ ".

1937. Mladen

Veža diplomirao je slikarstvo u klasi prof. Vladimira Beciæa, s nepunom dvadeset i jednom godinom života.

"Beciæu zahvaljujem na velikom razumijevanju i slobodi kojom
mije puštao da se razvijem na njegovo školi.
A i profesor Beciæ je svojim studentom bio više nego zadovoljan , uvijek
pun hvale i lijepih rijèei. Žao mi je
što Beciæev sin Branko nije živ da to potvrdi; Beciæ je njemu i svima govorio
da sam ja njegov najbolji student, iako me to malo èudi. jer je dosta poznatih
umjetnika završilo slikarstvo kod profesora Beciæa" (...)